

УДК 378.011:504+14

Гнілуша Ніна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри ботаніки та екології Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»

E-mail: n.gnilusha@gmail.com

ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І МЕТОДОЛОГІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

XXI століття – це ера корінних змін цивілізації, епоха організаційних та інформаційних технологій, епоха дбайливого ставлення до довкілля та здоров'я людини. Тобто, новому періоду розвитку людського суспільства має відповідати нова філософія освіти, нові освітні системи, нові моделі навчання. Одним з найважливіших напрямів модернізації освіти виступає екологічна освіта студентської молоді, котра спрямована на розвиток здібностей та обдарувань, задоволення їх інтересів і потреб у професійному удосконаленні відповідно нової філософії ноосферології. Вища освіта як складова економіки досліджується у зв'язку зі змінами до швидко змінюваного суспільства. В результаті виникає розрив між освітою та умовами життя суспільства, що зумовлює виникнення кризи в освіті та стосується й нових умов удосконалення екологічної освіти.

Зростання технічного забезпечення діяльності людини на планеті призвело до усвідомлення її ролі як нового геологічного фактора, культурної біохімічної енергії в біосфері та до переоцінки цінностей, поглядів щодо примарності техногенезу, ідей коеволюції людини і природи, нових порушень у соціальній психології. Для цього потрібна якісна освіта, освіта для сталого розвитку з вищим рівнем знань, свідомості, культури і відповідальності. Перехід до сталого розвитку вимагає кардинальних перетворень, у центрі яких – екологізація всіх основних видів діяльності людства, сама людина, зміна її свідомості і творення нового «сталого суспільства» як сфери розуму, про яку писав у своїх працях український вчений, академік Вернадський, і яка є філософським осмисленим образом нашого бажаного майбутнього, що тепер називається сталим розвитком [15, с. 21-22].

Метою нашої статті є розкриття різних методологічних підходів теоретичних основ екологічної освіти у контексті

професійної підготовки майбутніх екологів.

Проблема розвитку екологічної освіти в Україні є важливим завданням, яке потребує нестандартних підходів як з боку освітян, так і з боку державної влади. Аналізуючи наукові праці багатьох вчених, зокрема, М. Дробнохода, В. Крисаченка, Д. Ліхачова, Л. Лук'янової, М. Моїсєєва, А. Урсула, Г. Пустовіта, М. Реймерса, Г. Філіпчука та інших, ми підтримуємо думку, що людина у змозі протистояти сучасним глобальним проблемам тільки за умов сформованого екоцентричного типу свідомості, яка можлива лише за умови відповідного рівня освіченості у процесі неперервної екологічної освіти., і зокрема під час навчання у вищому навчальному закладі.

Роль ВНЗ є провідною у сприйнятті нової освітянської парадигми стійкого розвитку. Освіта для стійкого розвитку спрямована на розвиток можливостей людини до постійного навчання, що сприяє переорієнтації цілей навчання. Екологічна освіта вимагає окремої позиції у навчальних планах серед інших дисциплін, як окремий вид знань і підходів, то освіта для стійкого розвитку, як методологічний підхід, передбачає повну зміну освіти. За твердженням Л. Лук'янової, запропоновані підходи до змісту і завдань екологічної освіти і освіти для стійкого розвитку вказують на наявність певних розбіжностей і не можуть бути тотожні [9, с. 38]. А. Урсул пропонує альтернативу стійкого розвитку – «модель ноосферного розвитку», яка дозволила б розрішити протиріччя між освітою та суспільством, визначити вихід із кризи. Це означає трансформацію між сучасністю, минулим і майбутнім. Модель освіти XXI ст. має орієнтуватися не на колишнє, а на майбутнє [14, с. 50].

Кінцева мета ноосферної освіти – формування культури, де людина не протистоїть усьому цілому світу. А. Буровський відзначає, що поява екологічної освіти пов'язана зі зміною культурних парадигм. З цим пов'язана еволюція екологічної освіти від «природоохоронної» моделі до «наукової», а від неї – до різних концептуальних моделей. Також він відзначає, що «логіка розвитку концепцій екологічної освіти рухається у бік доповнення «метаекології» семіологією, ідеями глобальної еволюції, естетичними та іншими невербальними формами сприймання» [2, с. 284]. Вчений дає оцінку ноосферній освіті як найбільш глобальній і розглядає її як етап розвитку екологічної.

Теоретичний аналіз вітчизняних та зарубіжних педагогів засвідчує значний досвід з різних напрямів особливостей формування системи екологічної освіти, що може стати основою удосконалення професійної підготовки майбутніх екологів, а саме: визнані ідеї філософського осмислення нової стратегії професійної підготовки (В. Андрущенко, А. Буровській, А. Вербицький, Ф. Вольвач, С. Глазачев, М. Дробноход, І. Зяюн, Ю. Мазуров, Л. Мельник, А. Самодрін, Г. Філіпчук та ін.); неперервності професійної освіти (О. Абдуліна, Є. Белозєрцев,

С. Гончаренко, І. Зверев, Н. Ничкало, Г. Пустовіт, В. Сластьонін та ін.); системності різнорівневої підготовки майбутніх екологів (М. Клименко, С. Рудишин, Н. Рідей, С. Степаненко, Н. Тимошенко та ін.).

Основні напрями розвитку професійної освіти та залучені в них принципи визначив у своєму дослідженні Р. Джураєв:

1. Забезпечення необхідної соціальної ефективності освітньої системи на принципах: соціалізації особистості; взаємозв'язку загальної і професійної освіти; соціальної справедливості; комплексності у ресурсному забезпеченні; різнорівневості і різнопрофільності підготовки спеціаліста.

2. Гуманізація і демократизація усіх аспектів функціонування освітньої системи на принципах: єдності соціальних і особистих інтересів; гуманітаризації освіти; гуманізації змісту освіти; взаємодії об'єктів і суб'єктів освітньої системи; пріоритет особистісних якостей учнів при професійному самовизначенні; вільний вибір освітніх послуг; взаємозалежність управлінських структур із зовнішніми факторами розвитку освітньої системи.

3. Підвищення ефективності діяльності за рахунок більш повного використання сучасних технологій за принципами: інтегративності; гармонізації комунікативних стосунків; технологічності застосування ефективних педагогічних систем; комп'ютеризації освіти; економічності у використанні ресурсів; компетентності інженерно-педагогічних працівників.

4. Забезпечення визначеності організаційно-правових стосунків на основі розвитку нормативної бази освітньої системи за принципами: ієрархічності нормативної бази освітньої системи; єдності державних і регіональних освітніх структур; об'єктивності результатів аналізу діяльності; самостійності навчальних закладів у вирішенні проблем їх компетентції [5, с. 2-23].

Л. Лук'янова надає порівняльну оцінку екологічній освіті та екологізації системи освіти. Вона відмічає, що «у загальному розумінні вони взаємопов'язані, але кожній із них притаманне специфічне: екологічна освіта – теоретична галузь професійних знань, а екологізація системи освіти ставить завдання надати системі освіти екологічного спрямування...» [9, с. 38-39].

Системні уявлення в філософській та загальнонауковій методології достатньо опрацьовані, вони є фундаментальною основою розвитку системного підходу в педагогіці. У відповідності до неоднозначності та безальтернативності і, часто, суперечливості, визначень системи у деяких авторів в педагогічній науці поняття «система» відносять до всієї сукупності знань, її окремого розділу, категоріально-поняттєвого апарату всієї освіти як соціального психодідактичного феномену, сукупності закладів всіх або певних рівнів і спеціалізації освіти тощо. Системний підхід, як реалізацію діалектичного принципу про загальні зв'язки, знаходить все більше застосування у вирішенні задач орієнтації процесу навчання і

знаходить визначене місце у дослідженнях з професійної підготовки майбутніх екологів [6; 12].

У напрямі екологізації всіх рівнів освіти теоретичні пошуки пов'язані з екологічною педагогікою та екологічною психологією, але слід відзначити недостатність опрацювання теоретико-методологічних засад системи професійної підготовки майбутніх екологів, проектування змісту та його базових компонентів (моделі професійної діяльності та моделі спеціаліста-еколога). Відповідно, у Великому енциклопедичному словнику, проектування є «процес створення прототипу, прообразу припускаемого або можливого об'єкту, стану» [3]. Цей процес здійснюють у своїй діяльності представники різних професій як кінцевий результат. Ю. Татур розглядає проектування як частину діяльності викладача вищої школи, створення ним прообразу навчально-виховного процесу [13]. До концептуальних основ системного проектування у сфері вищої освіти він відносить: «визначення загальнонаукових категорій проектування: мета, етапи, стратегія, структура об'єкту проектування; установлення принципів проектування, які враховують складність та специфічні особливості освітніх систем і процесів».

Ми підтримуємо думку А. Козачек, що система організації професійної підготовки майбутнього еколога – це сукупність визначених компонентів організації професійної підготовки (моделей, методів, засобів, принципів, умов та інше), які знаходяться у взаємозв'язку один з одним і спрямовані на вирішення єдиної задачі – підготовку спеціаліста, здатного ефективно здійснювати професійну діяльність по захисту навколишнього середовища [6]. Він акцентує увагу на провідному компоненті системи організації професійної підготовки еколога у ВНЗ – її змісту, який є основним фактором організації освітнього процесу в університетах професійної освіти. Проектування змісту фахової підготовки еколога у вищому навчальному закладі слід проводити на визначеній методологічній основі.

У нашому дослідженні ми спирались на певні концепції як методологічні орієнтири для визначення проектування змісту професійної підготовки майбутніх екологів в університетах. Обґрунтування принципів і механізмів формування змісту освіти завжди є актуальною проблемою педагогічної науки. В історії педагогіки зазначені імена вчених, які висувували концептуальні ідеї з даної проблеми (Д. Д'юї, У. Кілпатрик, Д. Локк, Г. Спенсер та інші), які відрізняються цілеспрямованістю перед освітою їх автори.

Ян Амос Коменській першим пропонував технологічну модель навчального процесу. Відповідно того часу, спираючись на досвід і розуміння загальних закономірностей розвитку людського суспільства, він пропонував просту природовідповідну педагогічну технологію [7]. А. Макаренко висунув ідею розробки «педагогічної техніки», описуючи основні складові освітнього процесу з позиції

конструктора-технолога, від «техніки бесіди педагога з вихованцем» та «техніки покарання» до «техніки створення нової людини» [10].

В сьогоденні подібні технічні конструкції неможливі у освітньому процесі. У період змін у суспільстві (змінюються поняття про культуру, освіту, образ життя) іде пошук нових орієнтирів цінностей. Та ситуація, яка склалася в Україні, підкреслює недосконалість духовних орієнтирів у визначеній частині молоді: бездуховність, дисгармонія стосунків з природою та один з одним. Духовне відродження неможливе без внутрішньої гармонії самої людини, інтересу до загальнолюдських цінностей, які не залежать від політичної та економічної кон'юнктури. Тому, на наш погляд, найбільш актуальними є дослідження, які покликані допомогти знайти нові концептуальні орієнтири та філософські позиції, які більш конкретно відображають пріоритети у сфері освіти. Так, Г. Філіпчук визначає позитивний підхід у використанні не тільки традиційних форм і методів з екологічної освіти, але і реалізацію принципів сталого розвитку на основі народної педагогіки, обрядовості, багатовікового досвіду культури народу, українознавчих цінностей. Він акцентує увагу на необхідності формування такої «екокультурної моделі освіти, яка є багатофакторною, доповнюваною до усталених екологічних знань етнічними, морально-етичними, регіонально-культурними вартостями» [15].

Мета проектування у сфері освіти – підготувати створення нових або перетворити ті, які діють в сьогоденні, умови функціонування і розвитку освітніх систем або їх елементів. Педагогічні проекти, як правило, уявляють собою моделі, які спеціалісти в області моделювання відносять до концептуальних описових моделей структурно-функціонального типу, маючи на увазі, що вони основуються на визначеній концепції і представлені у вигляді опису взаємопов'язаних, але функціонально різних елементів.

За результатами аналізу системного підходу у дослідженнях, К. Маца стверджує, що важливим аспектом нелінійного (системного) дослідження є його контекстуальність, коли досліджуються не окремі елементи підсистеми, зв'язки, а вся внутрішня ієрархія системи: елементи у складі підсистем, підсистеми у складі системи, а сама система – у складі системи більш високого порядку. Він зазначає, що контекстуальний підхід у дослідженнях надає дослідникам самі високі можливості на відкриття закономірностей систем окремо та закономірностей навколишньої дійсності в цілому [11].

Поняття «контекст» в педагогіці та психології статусу категорії ще не набуло, воно прийшло із логіки і лінгвістики, тому в словниках цих наук ще не описано. Слово «контекст» може мати широкий сенс – фізичні дії, системі мотивів. Тому контексти можуть бути соціальними, історичними, культурними, діяльними. А. Вербицький розглядає сутність та різні аспекти поняття

«контекст» в гуманітарних науках: лінгвістиці, психології і педагогіці. Він обґрунтував необхідність введення цього поняття в категорію психологічної і педагогічної науки. Він є автором концепції контекстного навчання [4]. Аналізуючи зміст та методику підготовки спеціалістів у вищій школі, він виділив одне із важливих протиріч цієї підготовки, сутність якої у різниці предметної діяльності – «навчальної» і майбутньої – професійної. Одними із основних принципів контекстного навчання, за Вербицьким, є педагогічне включення студента у навчальну діяльність; послідовне моделювання у навчальній діяльності студентів цілісного змісту, форм та умов професійної діяльності спеціалістів.

Аналізуючи ряд представлених традиційних та інноваційних методологічних підходів фахової підготовки майбутніх екологів, зробимо акцент на тому, що у попередніх розробках з питань професійної підготовки майбутніх екологів не розглядалися з аспекти проектування змісту і способів виконання завдань фахової діяльності на засадах контекстного підходу. У нашому дослідженні за основу у проектуванні моделі змісту фахової підготовки майбутніх екологів в університетах обрано саме контекстний підхід.

Реалізація у навчальному процесі логічного змісту контекстного навчання, а саме: логіки навчальної діяльності і логіки професійної діяльності, дозволяє значно підвищити якість професійної підготовки, а запропоновані алгоритми їх створення можуть бути використані при проектуванні освітніх технологій по різних навчальних дисциплінах.

Професійно-зорієнтована технологія навчання – це технологія, яка забезпечує у тих, хто навчається, важливих для їх майбутньої професійної діяльності особистісних якостей, а також професійних компетенцій, забезпечуючих виконання функціональних обов'язків по призначенню. Застосування викладачами вищих навчальних закладів (університетів) основ проектування і конструювання технології навчання сприяє формуванню нового педагогічного мислення, що сприяє формуванню у них технологічного підходу до процесу навчання (змісту навчальної дисципліни).

Проектування навчально-методичного комплексу і конструювання професійно-зорієнтованої технології навчання має за мету створення викладачем професійно-зорієнтованого середовища навчання, що надає можливість в рамках навчальної дисципліни організувати педагогічну взаємодію зі студентами, що сприяє підготовці конкурентоздатного професіонала.

Екологічне професійно-зорієнтоване освітнє середовище університету, природні та соціокультурні особливості регіону, в якому він розташований, виступають як необхідними умовами, так й чинниками, що уможливають формування екологічної професійної компетентності, спрямованої на становлення майбутніх спеціалістів як суб'єктів інноваційної практики.

Література

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологи / В.П. Беспалько. – М.: Педагогика, 1989. – 192 с.
2. Буровский А.М. Философские основания экологического образования / Буровский А.М. // Философия экологического образования / И.К. Лисеев (ред.). – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – С. 284.
3. БЭС. М.: Советская энциклопедия, Т. 2, 1991. – С. 47.
4. Вербицкий А.А. Категория «контекст» в психологии и педагогике: монография / А.А. Вербицкий, В.Г. Калашников. – М.: Логос, 2010. – 300 с.
5. Джураев Р.Х. Организационно-педагогические основы интенсификации системы профессиональной подготовки в учебных заведениях профессионального образования: автореф. дисс. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / Джураев Радам Хусейнович. – Спб., 1995. – 49 с.
6. Козачек А.В. Проектирование содержания профессиональной подготовки инженера-эколога в вузе: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Козачек Арметий Владимирович. – Елец, 2005. – 253 с.
7. Коменский Я.А. Великая дидактика / Я.А. Коменский. – М.: Изд-во Шалвы Амонашвили, 1996. – 186 с.
8. Кузьмина Н.В. Понятие «педагогическая система» и критерии ее оценки // Методы системно-педагогического исследования / Н.В. Кузьмина. – Л.: ЛГУ, 1980. – С. 9-45.
9. Лук'янова Л.Б. Екологічна освіта у професійно-технічних закладах: теоретичний і практичний аспекти: монографія / Л.Б. Лук'янова. – К.: Міленіум, 2006. – С. 38.
10. Макаренко А.С. Сочинения / А.С. Макаренко. – М.: Учпедгиз, 1958.
11. Маца К.А. Системы неорганические, органические, социальные: свойства и принципы организации: монография / К.А. Маца. – К.: Издательство географической литературы «Обрії», 2008. – С. 171.
12. Рудишин С.Д. Біологічна підготовка майбутніх екологів: теорія і практика: монографія / С.Д. Рудишин. – Вінниця: Темпус, 2009. – 394 с.
13. Татур Ю.Г. Высшее образование: методология и опыт проектирования: учеб.-метод. пособ. / Ю.Г. Татур. – М.: Университетская книга; Логос. – 256 с.
14. Урсул А.Д. Модель опережающего образования / А.Д. Урсул // Философия экологического образования; И.К. Лисеев (ред.). – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – С. 50.
15. Філіпчук Г.Г. Філософія екологічної освіти сталого розвитку: монографія / Георгій Філіпчук. – Чернівці: Зелена Буковина, 2012. – 460 с.

Гнилуша Нина Владимировна – кандидат педагогических наук, доцент кафедры ботаники и экологии Криворожского педагогического института ГВУЗ «Криворожский национальный университет»
E-mail: n.gnilusha@gmail.com

ФИЛОСОФСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ТЕОРИИ И МЕТОДОЛОГИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В статье рассматриваются концептуальные идеи и инновационные процессы модернизации экологического образования, которое направлено на профессиональное усовершенствование будущих экологов. Раскрыта сущность применения контекстуального подхода, концептуальные положения которого раскрыты в работе

А. Вербицкого, в профессиональном экологическом образовании.

Ключевые слова: экологическое образование, новая философия, методологические подходы, профессиональная подготовка, проектирование, модель содержания подготовки будущих экологов.

Gnilusha Nina – Candidate of Pedagogical Sciences, Associated Professor of the Botany and Ecology Department, Kryvyi Rig Pedagogical Institute SHEE «Kryvyi Rig National University»
E-mail: n.gnilusha@gmail.com

PHILOSOPHICAL PROBLEMS OF THEORY AND METHODOLOGY OF ENVIRONMENTAL EDUCATION IN THE CONTEXT OF PROFESSIONAL EDUCATION

Summary. *In this article there are considered the conceptual ideas and innovation processes of ecology studying modernization, which are directed to professional improvement of future ecologists. Essence uses contextual approach, conceptual positions which are disclosed by A. Verbitsky, professional environmental education. This allows to create the conditions for penetration of educational and professional activities as a way to achieve professional competence. Its essence lies in the implementation of the educational process in the context of future professional activity /content model training for ecologists/. To implement this concept of any academic discipline appropriate curriculum should be studied in the context of future professional environmental performance.*

The concept of contextual learning suggests the possibility of using it in any directed training. To implement any concepts for solving more specific problems, a variety of methods and means of teaching can be used. In terms of information technology for the educational process is logical to consider training technology not only as a result of its design (model), but also as a specific tool that allows faculty to organize technological support for the learning process in higher education. Technology development, globalization of many phenomena of modern life and professional environmental education do not change its content and form only, but there are factors that require special reform of professionally oriented studying environment, filling it with a special subject professionally-oriented content that meets the requirements of professional environmental training. The educational process of higher vocational school organization expedient should be such that future graduates environmentalists could not be adapt to the fleeting world only, but can apply their knowledge in the process of self-employed environmental performance.

Key words: *environmental education, new philosophy, methodological thinking, professional education, projecting, content model of future ecologists study*

Bibliography

1. Bespal'ko V.P. Slagaemye pedagogicheskoy tehnologi / V.P. Bespal'ko. – M.: Pedagogika, 1989. – 192 s.
2. Burovskij A.M. Filosofskie osnovaniya jekologicheskogo obrazovaniya // Filosofija jekologicheskogo obrazovaniya. – / I.K. Liseev (red.). – M.: Progress-Tradicija, 2001. –S. 284
3. BJeS. M.: Sovetskaja jenciklopedija, T. 2, 1991. – S.47

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. Випуск 1 (8) 2014

4. Verbickij A.A. Kategorija «kontekst» v psihologii i pedagogike: Monografija / A.A. Verbickij, V.G. Kalashnikov. – M.: Logos, 2010. – 300 s.

5. Dzhuraev R.H. Organizacionno-pedagogicheskie osnovy intensivkacii sistemy professional'noj podgotovki v uchebnyh zavedenijah professional'nogo obrazovanija.: avtoref. diss. dokt. ped. nauk: 13.00.01 / Radom Husejnovich Dzhuraev. – SPb., 1995. – 49 s.

6. Kozachek A.V. Proektirovanie sodержanija professional'noj podgotovki inzhenera-jekologa v vuze: dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.08 / Armetij Vladimirovich. – Elec, 2005. – 253 s.

7. Komenskij Ja.A. Velikaja didaktika / Ja.A. Komenskij. – M.: Izd-vo Shalvy Amonashvili, 1996.

8. Kuz'mina N.V. Ponjatie «pedagogicheskaja sistema» i kriterii ee ocenki // Metody sistemno-pedagogicheskogo issledovanija / N.V. Kuz'mina. – L.: LGU, 1980. – S. 9-45.

9. Luk'janova L.B. Ekologichna osvita u profesijno-tehnichnih zakladah: teoretichnij i praktichnij aspekti: Monografija/ L.B. Luk'janova. – K.: Milenium, 2006. – S. 38.

10. Makarenko A.S. Sochinenija / A.S. Makarenko. – M.: Uchpedgiz, 1958.

11. Maca K.A. Sistemy neorganicheskie, organicheskie, social'nye: svojstva i principy organizacii. Monografija/ K.A. Maca. – K.: Izdatel'stvo geograficheskoy literatury «Obrii», 2008. – S.171

12. Rudishin S.D. Biologichna pidgotovka majbutnih ekologiv: teorija i praktika: Monografija/ S.D. Rudishin. – Vinnicja: «Tempus», 2009. – 394 s.

13. Tatur Ju.G. Vysshee obrazovanie: metodologija i opyt proektirovanija. Uchebno-metodicheskoe posobie/ Ju.G. Tatur. – M.: Universitetskaja kniga; Logos. – 256 s.

14. Ursul A.D. Model' operezhajushhego obrazovanija. // Filosofija jekologicheskogo obrazovanija; I.K. Liseev (red.). – M.: Progress-Tradicija, 2001. – S. 50

15. Filipchuk G.G. Filosofija ekologichnoj osviti stalogo rozvitku: monografija / Georgij Filipchuk. – Chernivci: Zelena Bukovina, 2012. – 460 s.

УДК 373.012.03

Гомеля Ніна Семенівна – науковий співробітник відділу виховних систем у педагогічній освіті Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

E-mail: enes63@ukr.net

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОСОБИСТІСНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТІ

Конкретно-наукова методологія кожної науки і відповідно практики, що обслуговується нею, розкривається за допомогою специфічних підходів чи принципів. У побудові навчального процесу в різних типах освітніх закладів використовують такі основні методологічні підходи, які забезпечують його спрямованість на формування навчально-пізнавальної діяльності суб'єктів учіння: особистісний, індивідуальний, системний, синергетичний, діяльнісний, гуманістичний, культурологічний, аксіологічний, акмеологічний, компетентнісний та ін. [2].

Виділені методологічні підходи (принципи) педагогіки дають